

QUAN ELS PAÏSOS CATALANS EREN MARXISTES

Pelai Pagès,
Ricard Camil Torres
i David Ginard relaten
la germinació
del marxisme
en els diferents Països
Catalans, una història
en la qual sobresurt
la fundació del Partit
Socialista Unificat de
Catalunya. Ara en fa
seixanta-cinc anys.

El desenvolupament històric del marxisme al Principat

Quan a partir de 1868, arran de la revolució de setembre d'aquell any, es va iniciar un període de sis anys de desenvolupament de la democràcia a l'estat espanyol i varen començar a penetrar les primeres idees internacionalistes entre la classe obrera catalana, ben aviat es va observar la inclinació d'un sector significatiu dels obrers catalans envers l'anarquisme. Les idees llibertàries, antiautoritàries, antiestatistes i antipolítiques que, en aquells moments, defensava Bakunin, estaven més en consonància amb els conceptes federals, anticentralistes i antimilitaristes que els obrers i les classes populars catalanes venien mantenint ben bé des de finals del segle XVIII. De tal manera que la difusió del pensament marxista entre els obrers catalans va ser mínima, encara que el retrat de Marx, dirigent a Londres de l'Associació Internacional de Treballadors en aquells moments,

havia aparegut a la primera pàgina de *La Federación*, el periòdic que publicaven els obrers barcelonins. En canvi, les idees marxistes ben aviat penetrarien entre un sector molt concret de la classe obrera madrilenya, els tipògrafs, encapçalats per Pablo Iglesias. Aquesta escassa presència de les concepcions marxistes al Principat —que contrastava obertament amb l'hegemonia anarquista— es va mantenir durant les darreres dècades del segle XIX i les primeres del segle XX, fins i tot a desgrat que l'any 1888 s'havia celebrat a Barcelona el congrés fundacional del PSOE i de la UGT. El PSOE, que de fet existia a Madrid, formalment constituït, des del 1879, mai no va tenir un gran arrelament en la societat catalana i a començaments del nou segle XX els esforços organitzatius que va realitzar Antoni Fabra i Ribas varen aconseguir que únicament es consolidessin les agrupacions socialistes de Barcelona

—on, altrament, sempre es va produir una important pugna interna—, Mataró i Reus. Però actituds adoptades pels socialistes catalans, com les negatives a impulsar la vaga general del 1902 o a participar en la constitució de la CNT el 1910 —després d’haver participat en la Confederació Sindical Solidaritat Obrera—, varen hipotecar enormement el seu arrelament entre el proletariat català.

Altrament, la important presència de les reivindicacions nacionals catalanes des del 1898 i l’actitud contrària que hi va adoptar el PSOE motivà molt aviat una important fissura a les files del socialisme català. El debat que intentà introduir un jove Andreu Nin l’any 1914, quan va plantejar la necessitat de vincular el socialisme amb el nacionalisme, va merèixer el menyspreu més absolut per part dels màxims dirigents del partit. I si bé formalment la Federació Socialista Catalana i el mateix PSOE adoptaren actituds autonomistes a finals de la segona dècada del segle, en la pràctica varen seguir mantenint les idees d’un internacionalisme proletari mal entès, bel·ligerant amb el nacionalisme. Al cap i a la fi foren aquestes actituds les que motivaren que l’any 1923 un sector del socialisme català, juntament amb dirigents polítics procedents del republicanisme, constituïssin la Unió Socialista de Catalunya (USC), amb la clara voluntat de conjuntar les reivindicacions socials amb les nacionals en un programa polític socialdemòcrata.

Perquè en aquests moments s’havia produït ja l’escissió comunista derivada del triomf de la revolució bolxevic l’octubre de 1917. Al Principat, però, a diferència del que s’esdevingué a la resta dels Països Catalans, la constitució del Partit Comunista d’Espanya, l’abril del 1920, amb prou feines va tenir ressò en les migrades files socialistes. En canvi, el nucli comunista català més actiu va sorgir de la CNT, i el desembre de 1922 s’organitzà a l’entorn del setmanari *La Batalla*, liderat per Joaquim Maurín, i que tenia en la persona d’Andreu Nin el seu portaveu a Moscou. Abans de dos anys, durant la tardor del 1924 aquest

grup constituí la Federació Comunista Catalanoblear (FCCB).

L’especificitat de l’origen del comunisme català va marcar, sens dubte, el seu futur, perquè quan a mitjan anys 20, mort ja Lenin, s’iniciaren les dissidències a l’URSS, la FCCB, encapçalada per Maurín, es mantingué en l’heterodòxia, mentre que Nin, de Moscou estant, feia costat a la fracció trotskista. I el 1928, des del catalanisme i l’heterodòxia, un grup de joves constituïen el Partit Comunista Català.

Proclamada la Segona República, el 1931, es produí una diversificació de les organitzacions que es consideraven marxistes: a banda de les preexistents Federació Socialista Catalana (PSOE) i USC, que actuà en estreta col·laboració amb ERC, la FCCB s’unificà amb el Partit Comunista Català per crear el Bloc Obrer i Camperol, dissident de Moscou. Nin encapçalà l’Esquerra Comunista (trotskista). Des del 1932 existí l’oficialista Partit Comunista de Catalunya, mentre que a les files del nacionalisme radical sorgí un Estat Català-Partit Proletari que a principis de 1934 es denominà Partit Català Proletari. Quan, després de la revolució d’octubre de 1934, es plantejà la necessitat de la unificació marxista, es varen acabar originant dos processos dife-

rents que culminaren, respectivament, en la constitució del Partit Obrer d’Unificació Marxista (setembre de 1935), heterodox, liderat per Maurín i Nin, i del Partit Socialista Unificat de Catalunya (juliol de 1936), vinculat a l’URSS, i en el qual va destacar de seguida, com a dirigent indiscutible, Joan Comorera. El mite del sovietisme i l’esquerranització experimentada per molts sectors socialistes del país motivaren que les organitzacions socialistes catalanes desapareguessin en el recentment creat PSUC. D’aquesta manera, durant els primers mesos de la Guerra Civil l’espai marxista català va ser ocupat pel POUM i pel PSUC, que va experimentar un creixement espectacular. La defensa de programes radicalment diferenciats a l’inici de la revolució i l’actitud antiestalinista radical del POUM varen propiciar la campanya llençada pel PCE i pel PSUC contra aquest partit que, després dels fets de maig de 1937, va aconseguir la il·legalització del POUM. El PSUC acabava convertint-se d’aquesta manera en el “Partit Únic del Proletariat”, l’objectiu a què havia aspirat des de la seva fundació, mentre que els militants del POUM o es trobaven a la presó o actuaven a la clandestinitat.

Acabada la guerra, amb la instauració de la ferotge dictadura franquista, la situació va canviar radicalment. En la forçada clandestinitat havien d’actuar el PSUC —cada vegada més “bolxevitzat” i estalinitzat—, el POUM —que mantingué la seva presència a l’interior del país fins a començaments dels anys 50—, mentre es reorganitzava una Federació Socialista Catalana, vinculada al PSOE i el 1945 sorgia el Moviment Socialista de Catalunya (MSC), a partir d’una escissió del POUM de l’exili encapçalada per Josep Rovira. A l’MSC hi anirien a parar també sectors descontents procedents del PSUC.

La situació va tornar a canviar en la dècada dels anys seixanta, quan amb els nous canvis que ofería la situació internacional i l’esclerosi ideològica de determinades concepcions marxistes, aparegueren tot un seguit de noves organitzacions. L’any 1961 a Barcelona es constituïa el Front Obrer de Cata-

Andreu Nin va acabar sent el màxim representant trotskista català.

lunya, que es definia com una organització “socialista revolucionària”, que volia incorporar a la seva estratègia les experiències de les revolucions cubana i algeriana. En el decurs dels anys 60, després de l’escissió xinesa, sorgiren les diverses modalitats organitzatives que es reclamaven del “pensament de Mao Zedong”, passant, naturalment, per Lenin i per Stalin. L’any 1964 es constituí el Partit Comunista d’Espanya (marxistaleninista), amb escassa implantació a Catalunya, però que a començaments dels anys 70 va constituir el FRAP. El ressò mediàtic de la “revolució cultural xinesa” va contribuir, sens dubte, a les escissions que acabaria patint el PSUC i que van donar lloc al Partit Comunista d’Espanya (Internacional) –futur embrió del Partit del Treball d’Espanya– l’any 1967 i l’any següent a Bandera Roja, escindida al mateix temps del PCE (i). A començaments de la dècada dels anys 70 es constituí també el Moviment Comunista de Catalunya i s’implantà al Principat l’Organització Revolucionària de Treballadors, ambdues també maoistes. I el 1974 es creà l’Organització de l’Esquerra Comunista d’Espanya, maoista i consellista al mateix temps. El panorama es completà quan el 1969 es va constituir el Partit Socialista d’Alliberament Nacional dels Països Catalans, a partir d’una ruptura del Front Nacional de Catalunya; i als inicis dels anys 70 es crearen les diverses formulacions orgàniques trotskistes: el seu origen va ser la crisi definitiva del FOC. La més important organització trotskistava ser, sens dubte, la Lliga Comunista Revolucionària, per bé que des del 1964 existia Acció Comunista.

Aquest panorama tan diversificat –i tendent a la dispersió grupuscular– es va aclarir amb l’inici de la transició democràtica. En l’àmbit específicament socialista la creació del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC), el juliol de 1978, ha reduït, almenys fins avui, a una sola organització les diferents tendències socialistes i socialdemòcrates, si bé, amb el pas del temps, el pensament marxista i la mateixa reivindicació de Marx han quedat diluïts cada vegada més en referències

tangencials. El PSUC, a partir de la profunda crisi soferta a començaments dels anys 80, amb l’escissió del sector prosoviètic, va perdre bona part de la seva militància i de la seva influència social i electoral i des del 1987 impulsa l’organització Iniciativa per Catalunya, dins de la qual pràcticament s’ha diluït. I a l’esquerra del que fins fa pocs anys era denominat el “comunisme oficial” ben poca cosa va sobreviure a la prova de foc de l’experimentació política i social: les organitzacions maoistes, que a l’inici de la transició semblaven prou robustes, varen desaparèixer a començaments dels anys 80 sense deixar pràcticament rastre. Només el Moviment Comunista de Catalunya va sobreviure fins als 90 per acabar unificant-se amb la trotskista Lliga Comunista Revolucionària en un experiment (“Revolta”), que va perdurar fins el 1993. Mentre els sectors socialistes del moviment d’alliberament nacional varen protagonitzar un seguit d’escissions, reagrupaments i intents organitzatius que a nivell orgànic han menat històricament a una gran disgregació.

En iniciar-se el segle XXI el marxisme al Principat sembla despertar poques passions. Dins del camp del socialisme pocs scrien avui els militants que es tornessin a posar l’adhesiu del “Jo sóc marxista” que varen fabricar quan Felipe González va voler eliminar el referent marxista dels fonaments ideològics del PSOE. A la seva esquerra, Iniciativa per Catalunya i la recentment constituïda Esquerra Unida i Alternativa continuen tenint el marxisme com a referent inevitable i és indubtable que estan fent un esforç considerable per a reconduir els seus fonaments ideològics d’acord als nous requeriments de la societat actual. I és indubtable també que, més enllà de les organitzacions més o menys històriques i tradicionals, estan sorgint moviments, grups, plataformes –com les plataformes anticapitalistes, els diversos organismes antiglobalització, etc.– que implícitament beuen, entre d’altres, de la tradició revolucionària, transformadora, llegada pel marxisme.

Pelai Pagès

El marxisme ai País Valencià:

Un breu repàs

Un breu repàs ls antecedents de
L’associacionisme obrer al nostre país, com a tot arreu, s’han de cercar en la descomposició de l’Antic Règim, acompanyat pel desenvolupament del creixement econòmic –agricultura especialitzada i expansió mercantil– amb la introducció en algunes zones del *domestic system*, veritable introducció de relacions capitalistes al camp i que tingueren com a efecte primordial desfer el món camperol en el sentit tradicional. Així, trobem que als anys vint del segle XIX i coincidint amb l’aparició del *factory system* en indrets aïllats, s’inicien també els moviments ludites, que tingueren el moment de major impacte en la destrucció de màquines a Alcoi.

Però, malgrat que aquests focus industrials van ser escassos, perdem ràpidament la pista del moviment obrer, amb més tendència a l’agrupació gremial i al cooperativisme que altra cosa, i així aniria integrant-se amb aliances o suports populistes, en ocasions el carlí i majoritàriament el republicanisme. I només a la fi del sexenni revolucionari s’iniciaria una tímida tendència obrera a l’associacionisme obrer.

No és estrany, amb aquest panorama, que els primers contactes amb l’AIT vingueren de la mà dels republicans Orense i Garrido, que portaren l’italià Fanelli a València en 1868. Així es van iniciar els primers contactes amb la Internacional.

El seu primer congrés es va celebrar a Barcelona en 1870 i l’any següent la ciutat de València va acollir una conferència secreta de la Federació Regional Espanyola de l’AIT. Les coses, però, es van aclarir en el II Congrés, celebrat a Saragossa i després, en el III Congrés, celebrat a Còrdova. Va ser llavors quan es va mostrar a l’estat espanyol la fractura entre bakuninistes i marxistes.